

machtige geest die op deze taak voorheide was, en het leven van dien man moest zoo geschikt, dat hij en met het Joodsche wezen, en met de Cultuurvormen uit het Heidenland in persoonlijke levensaanraking kwam. Zoo moest in het hart en in den geest van dien straks komende, de antithese zich toeschrijven, en toen dit hart en deze geest gereed lagen, was het Jezus zelf, die op den weg naar Damascus de antithese uit hem wegloeg en de realiteit der werelddeelnis in zijn Evangelie bezegelde.

Dr. A. K.

„Ik weet elk een der gedachten, die in uw geest opklimmen“.

Zoo viel dan de Geest den HEEREN op mij, en Hij zeide tot mij: Zeg, zoo zegt de HEERE: Alzoo zegt gijden, o huls Israels, want ik weet elk een der dingen, die in uwen geest opklimmen. Ezech. II: 5.

Het leven in ons kent drielei trap van uitloeg. Op de hoogste trap uit zich ons leven, als we tot een handeling komen, zoo we tot een daad overgaan. De tweede trap is berispt, als we nog niet tot een daad overgaan, maar ons uiten in 't woord, door sprake of door schrift of door tekenen. Maar dan ligt daaronder nog de eerste trap, als ons leven zich nog maar alleen uit in de gedachte.

Er is een ongelukkige. Zijn leed deert u. Nu is de eerste ritseling in u, dat de gedachte in u opkomt, hoe ge dien ongelukkige zoudt kunnen uithelpen. Doch dat was dan pas een gedachte uit in u opklom. Gaat ge nu naar dien ongelukkige toe, dan uit zich uw gedachte in het woord van medelijden en vertroosting. Doch, als u even kan, blijft het ook daar niet bij, maar gaat ge, waar mogelijk, tot de daad over om hulp te bieden en 't lijden te verzachten.

Zoo is er, ook met het oog op den lijder, drielei roersel in u. Eerst de gedachte, dan het woord, en ten slotte de daad. En met het oog op dien ongelukkige is dan uw gedachte goed, uw woord goed en uw daad goed. Ge denkt over hem in liefde, ge spreekt hem in liefde toe, ge helpt hem uit liefde.

Doch juist evenzoo is het nu, wanneer er roerselen van ons zondig leven in ons opkomen.

Er komt in u op de trek naar iets, dat ge wel weet dat zondig is. Houdt ge nu die gedachte aan, dan gaat ge er toe over om die zondige gedachte niet een die u helpen moet, te bespreken. En is die bespreking u gelukt, dan komt ook hier al spoedig het derde, dat ge tot de daad overgaat.

Daar werkt de conscientie dan op in, en is het tot een zondige daad gekomen, dan verwijt ge dit straks u zelf, en welhaast komt 't berouw, en in dat berouw de bede, dat God u uw zonde moge vergeven.

Niet zoo sterk, maar toch ook zeer merkbaar kan dit verwijt en dat berouw in u opkomen, over zondige gesprekken die ge hieldt, zoodat de zonde reeds de tweede trap berispt, en uitloeg in het woord. Maar reeds dit is lang niet aldoor zoo. Ge moet reeds ver gevorderd zijn in uw levensrust, indien een zondig geest zondig u metterdaad op de knieën brengt. Toch is ook dit nog geen zeldzaamheid. Vooral om een woord in drift en toorn geuit, of om een woord van onreine neiging, is 't belijden van schuld en de bede om vergeffen onder wie waarlijk God zoeken, volstrekt geen zeldzaamheid.

Maar wat wel hooge zeldzaamheid, veelal zelfs onder de allerheiligsten, is ernstig zelfverwijt, gemeente zelfbeschuldiging, en oprecht berouw over wat niet verder ging dan de onheilge gedachte. Vooral zoo we haar niet lang aanhouden, maar veeleer onderdrukken, deert ons zulk een gedachte veelal in ons zielebief niet. Ze kwam dan wel op, even trok ons hart er naar, maar ze is dan toch niet ingewild, en de onderdrukking ervan gaf ons zelfs een gevoel van dank en voldoening.

Toch is dit zelfmisleiding. Zoo stelling toch heeft de Heere het zijn volk aangezegd: „Ik weet elk een der dingen, die in uw hart opklimmen.“

Dat zijn dan nog maar gedachten. Tot het uitspreken van het woord ervan is het dan niet gekomen. Van een overgaan tot de daad was nog geen sprake. Maar zelfs dit opklimmen in ons hart van zulk een onheilge gedachte, is voor uw God niet verborgen gebleven. Ook wat in u innerlijk zelfbesef ontgaat, ligt naakt en geopend voor zijn Albespiegeld oog.

Dit nu juist is het, wat men in zijn zonde van zich zoekt te zetten. Bij Ezechiel staat in op twee na het laatste vers van het voorafgaand hoofdstuk: „Mijn volk zegt, de Heere heeft ons land verlaten, en Hij ziet niet wat er in ons ontgaat.“ En juist daarop sloeg toen het antwoord: „De Heere kent integendeel zelfs elk der gedachten die in u opklimmen.“

Het is die alomvattendheid en alwetendheid Gods, die we dan niet erkennen willen. Voorzeker, als het zondige woord over onze lippen komt, dan gaat 't zeggen van den Psalmist door: „Zou hij die 't oer gemaakt heeft, niet hooren?“ En zoodra als we ons in een zondige daad aan God of aan onzen naasten vergrijpen, ziet God 't al met zijn heilig oog. Maar in de verborgen gedachte van ons innerlijk wezen waant men vrij te zijn, en vooral zoo men een opkomende zondige gedachte toch aanstands onderdrukt, is er een ge-waarwording in ons, alsof zulk een gedachte voor onzen God niet meetelt, en buiten Hem bleef.

Meest verkeeren we dan onder den indruk, dat zulk een zondige gedachte een inblazing van demonischen kant was, en dat ze daarom ons niet kan worden toegerekend.

En dit nu juist vindt hier zijn doortastende bestrijding. De Heere leit op elk der onheilge gedachten, die in uw hart opklimmen.

Ingeblazen of niet, ze hebben dan toch een aanknopingspunt in uw innerlijk wezen gevonden, en al hebt gij ze onderdrukt en van u gezet, het feit ligt er dan toch toe, dat de gesteldheid van uw hart er weer als zondig door uitkwam.

Nu kan zulks in dit leven niet anders. We zijn eenmaal in zonde ontvangen en geboren. In dit ons leven bereikt men nooit meer dan een klein stukje van de volle ontzondiging. Eerst in zijn sterfsterf Gods kind de zonde, ook de zonde der gedachte, afgeheiligd af. Juist nu met het oog hierop is de zonde der gedachte van zoo hoog erop betekenissen. Door die onheilge of verkeerde gedachte wordt altoos

het boze zaad in uw binnenste ingestoot. Gaat ge dit nu niet met al uw heilige energie te keer, dan kunnen die onheilge gedachten zelfs zekere bekering voor u krijgen, ook al staat 't voor u vast, dat 't bij de gedachten blijven zal, en dat ze noch in woord noch in daad zullen uitkomen. Het is dan ook volstrekt niet zoo zelden, dat een kind van God zulke zondige gedachten bo-viert, en er zeker behagen in heeft, om aldus in zijn verbeelding zich te goed te doen aan wat hij toch aanstands weer bestrijdt, ja, van zich stoet. En gaat men dit nu niet te keer, dan kan dit zelfs zulk een hebbelheiligheid worden, dat enkel de zondige gedachte almeer en innerlijk zelfbesef vergiftigt.

En waaruit anders is dit nu te verklaren, dan daaruit, dat ge er niet mee rekent, hoe God de Heere, bij dag en bij nacht, zonder u een oogenblik los te laten, u in uw innerlijke gedachten bespiedt, en daardoor voor zich heeft en kent elk der verborgen gedachten die in u opklimmen.

Wie dit geloof, er van doordrongen wordt, en er mee rekent, die laat aan zijn zondige gedachten geen vrijen loop meer, maar stelt er zich aanstands met heilige geloofkracht tegenover en tegen in. En wie zich daarop toeliet en dit doorzette, weet uit zalige ervaring, hoe vaak dit onderdrukken van de zondige gedachte ons ge-lukt, en vooral hoe de Heilige Geest ons te hulp schiet, om zulke gedachten, al slopen ze even uit onze nieren in ons bewustzijn, toch onmiddellijk den kop in te lijpen, en alle inwerking ervan op ons zielebestaan te stuiten.

Geheel ontkomen aan zulke onheilge ziele-opspringingen doen we nooit. Reeds onze onge-vuurs, voorts wat we als leetuur onder de oogen krijgen, en dan wat ons ter oore komt van het woelen der zonde in de wereld, prikkelt telkens weer het giftige onkruid in ons hart. Dat komen we eerst in ons sterf te boven. Maar wat hier reeds overwonnen moet worden en kan overwonnen worden, is, dat we bij het eerste op-riselen van een zondige gedachte in ons, onmid-dellijk opzien tot Hem, die op 't eigen oogenblik ziet en weet, wat zich in ons roeren gaat, en dan de hulpe Gods tegen onze zondige opwel-ling in te roepen.

Want wel is het iets ondoorgondelijks voor ons, dat God de Heere zich inlaat met alle ge-dachten en opwekkingen, die hij dagen en bij nachten in alle levende ziel op aarde, jong en oud, opwerken. Maar zoo is u eenmaal de alwetendheid van den Heilige. En of ge nu al telkens weer u inbeeldt: De Heere leit er niet op en ziet 't niet, — toch blijft die alwetende God er tegen intropen: Ik ken elk een der ge-dachten, die in u opklimmen; en niet naar uw eigen verzonnen, maar naar dat woord uws Gods zult ook gij eens geoordeeld worden.

Dr. A. K.

Amsterdam, 26 Februari 1915.

In de Nieuwe Rotterdammer wordt van ethische zijde gevraagd, of men wel de jammerlijke gevolgen overzien heeft, die voor de Hervormde Kerk te wachten zijn, wanneer de volgende Synode de schrapping van de woorden „geest en hoofdaak“ in Art. 39 van het Reglement op het Gods-dienstonderwijs handhaaft?

Die gevolgen zullen zijn, dat moderne predikanten en kerkeraden niettegenstaande dit Synodaal besluit toch zullen voortgaan met aan hun aannemelingen alleen in-stemming met de belijdenisvragen naar geest en hoofdaak te vragen; allicht zal dan door een of ander ijveraar voor de orthodoxie tegen zulk een predikant en kerkeraad een aanklacht worden ingediend wegens overtreding der kerkelijke regle-menten, en het einde zal wezen, dat zulk een predikant en kerkeraad dan ontzet zullen worden uit hun ambt. Reeds de ontzetting van een geheel kerkeraad uit zijn ambt zal de gemeente bedroeven en verbitteren; wanneer de gemeente modern is, zal ze geen andere ambtsdragers kunnen of willen kiezen, die aan het Synodaal besluit gehoorzamen; en zoo zal de heele gemeente buiten het kerkverband komen te staan. En nog veel erger is het voor den predikant. Hij zal met zijn vrouw en kinderen op straat worden gezet. Hoe kijkt, zoo vraagt de ethische inzender, daarbij de barmhartige Samaritaan ons aan? Waar de doorvoering van het Syno-daal besluit zulk een „zee van rampen“ over de Hervormde Kerk zou doen komen, acht hij daarom zich verplicht een „nood-kreet“ te slaken.

Nu doet deze barmhartigheid van ethische zijde tegenover moderne predi-kanten en kerkeraden, die de gevaar loopen wegens ongehoorzaamheid aan een Synodaal besluit uit hun ambt gezet te worden, wel letwat zondeling aan, wanneer men er op let, hoe weinig van de barm-hartigheid bleek, toen orthodoxe pre-dikanten en orthodoxe kerkeradsleden werden afgezet door de Synodale besturen, omdat ze met een Synodale bepaling in conflict kwamen. Het geval heeft zich meermalen voorgedaan; we behoeven slechts te herinneren aan hetgeen in 1886 is geschied en wat nog pas weer te Bennekom is voorgevallen. Ook toen gold het een verzet tegen een Synodale be-paling om der conscientie wil. Ook toen werden geheele kerkeraden afgezet, de gemeenten bedroefd en verbitterd, en ge-dwongen zich buiten het kerkverband te stellen. Ook toen werden predikanten met vrouwen en kinderen naakt aan den dijk gezet.

Maar in deze gevallen was er van een noodkreet van ethische zijde geen sprake, werd aan den barmhartigen Samaritaan niet gedacht, en waren het juist de ethische heeren, die zelfs met zekere voorliefde er zich toe leenden om dit beulswerk te verrichten.

Vanwaar dan dit verschil?

Zelfs aangenomen, dat het waar is, wat men wel beweert, dat de sympathie der ethischen altoos veel sterker naar links dan naar rechts gaat, dan kan dit hier toch geen voldoende grond wezen. De ethische richting stelt de „edelheijd“ op den voorgrond, en een der eerste eischen van de zedewet is, dat men bij zijn barm-hartigheid zich niet zal laten leiden door persoonlijke sympathie. Tweerlei weg-

schaaft is in de oogen des Heeren een gewel.

Ligt het dan daaraan, dat de modernen, die met hun verzet tegen de schrapping der woorden „in geest en hoofdaak“ niets anders bedoelen dan de Kerk los te maken van elke belijdenis en het Avondmaal open te stellen voor een schaar van jonge mannen en vrouwen, die zelfs niet de grondbeginselen van het Christelijk geloof gebroken hebben, zooveel meer barm-hartigheid waard zijn dan de orthodoxen, die voor de handhaving der belijdenis der Kerk opkomen en de toelating tot het Avondmaal van ongebovigen daarom niet wilden dulden?

Hoe meer men in dit psychologische raadsel zich verdiept, hoe onverklaarbaar der het wordt.

Roomse polemiekt.

De heer Bendorp heeft in de Katho-lic een verwerschrift aan ons adres laten opkomen, dat eigenlijk voor de Herald bestemd was, maar waarvoor hij wegens den omvang geen gastvrijheid aan ons blad durfde vragen. Hoe gaarne we ook dat schrij-ven zouden overnemen in zijn geheel, om onzen hoeflijken bestrijder alle eer te laten verwerven, de plaatsruimte van ons blad gedooft dit niet, en zelfs ons antwoord op deze repliek zal uiteraard zeer kort moeten wezen.

Voorzeker, maakt de heer Bendorp er captie op, dat we aan onze lezers de voorstelling hadden gegeven, alsof hij Mr. Schokking was komen bijvallen. Hij had juist omgekeerd verklaard, even beslist als wij, het afzettingsvonnis over Ds. Pauwe en zijn medestanders geveld, af te keuren. Zelfs bedoelde hij niet eens onze stelling aan te vallen, dat Gods Woord boven de reglementen der Kerk staat, want ook dit geeft hij thans voetstoots toe. Het geschil loopt alleen over de vraag, of een particu-lier geloovige het recht heeft zijn inzichten in de H. Schrift te stellen boven de ver-klaring die de Kerk van de Schrift geeft.

Mogen we hietgeen opmerken, dat onze strijd met Mr. Schokking niet liep over de vraag, of het bedoelde afzettings-vonnis te billijken was of niet — ook Mr. Schokking heeft het betreurd — maar hierover, of de leden der Kerk gehoorzaam-heid verschuldigd zijn aan de reglementen der Kerk, ook wanneer deze naar hun overtuiging met de Heilige Schrift in strijd zijn. Op dit punt nu kwam de heer Bendorp Mr. Schokking bijvallen, natu-riijk niet om te verdedigen, dat de Hervormde Kerk zulk een conscientie-bindende macht kon uitoefenen, maar wel om den strijd aan te binden tegen het Protestant-sche beginsel, waarvoor we opkwamen, dat elk geloovige het recht heeft de beslissingen der Kerk aan Gods Woord te toetsen.

Wanneer de heer Bendorp dan ook verklaart het geheel met ons eens te zijn, dat Gods Woord boven de reglementen der Kerk staat, zoo geeft dit in de practijk niets, omdat hij als goed Roomse natuurlijk terstond daaraan toevoegt, dat geen particulier geloovige het recht heeft zijn oordeel, of deze besluiten der Kerk met Gods Woord in strijd zijn, te stellen boven de uitspraak der Kerk, die het onfeilbaar leeraamt heeft en alleen beslissen kan, of deze beslissingen door haar ge-gaan, met Gods woord overeenkomen. Feitelijk komt dit hierop neer, dat elk lid der Roomse Kerk onvoorwaardelijk zich te buigen heeft voor de beslissingen der Kerk, zelfs al zou hij in zijn gemoed overtuigd wezen, dat deze beslissingen met Gods Woord niet te rijmen waren. Hij zou dan het sacri-ficium intellectus, het offer van deze overtuiging, op het altaar der Kerk moeten brengen. Over dit punt nu, dat van oudsher de controvers tusschen Roomschen en Pro-testanten heeft gevormd, de discussie te heropenen, zou onvruchtbaar wezen, niet alleen omdat alle argumenten over en weer uitgeput zijn, maar vooral omdat de ge-meenschappelijke basis ontbreekt, die voor elk debat noodig is.

We gaan daarom alleen in op hetgeen de heer Bendorp nog nader aanvoert, om zijn stelling te adstrueeren, dat het antwoord der Apostelen aan het Sanhedrin: „wij moeten Gods meer gehoorzamen dan de menschen“, zich daarop gronde, dat de Joodsche Kerk door Christus was afgeschaft en het Sanhedrin dus niet meer de „be-voegde kerkelijke macht“ was, om zulk een besluit te nemen. Wat we hietgeen aanvoerden, dat de Apostelen niet zoo bruusk en plotseling met de Joodsche Kerk hadden gebroken, geeft hij toe, maar hij houdt vol, dat het gezag der Kerk toch feitelijk had opgehouden. Dat de Apostelen dan toch dit alles afdoende argument niet hebben aan-gevoerd, maar het geheel andere argument, dat het bevel van het Sanhedrin in strijd was met Gods wil, verklaart hij hieruit, dat dit eerste „destijds niet opportuun zou ge-weest zijn“. Temeer, zegt hij, daar uit het feit zelf, dat het Sanhedrin officieel een verbot gaf, dat in strijd met Gods Woord was, zijdelings viel af te leiden, dat zij uit hun ambt vervallen waren.

Overtuigend is dit argument zeker niet, maar nog veel minder wat de heer Bendorp er op volgen laat, dat „tijdens het leven van Christus, toen het Joodsche ambt nog wetig was, zoo iets niet gebeuren kon“ en dat „daarom Christus aangaande de Joodsche ambtsdragers niet tot het volk had gezegd: „Gij moet Gode meer gehoorzamen dan hun“, maar „zij zitten op den stoel van Mozes, dus doet wat ze u zeggen, maar doet niet naar hunne werken“. Is de heer Bendorp dan vergeten, dat de Heere Jezus in de Bergrede telkens tegen-over de ethische voorschriften der Schrift-geleerden zijn, maar ik zeg u heeft geplaatst,

dat hij bestid heeft afgekeurd, dat een scheidschrift gegeven werd anders dan om hoerij, hoewel het Sanhedrin dit goedkeurde, en dat hij tot de Farizeen en Schriftgeleerden, die op den stoel van Mozes zaten, gezegd heeft: „gij doet Gods gebod te niet, opdat gij uwe innelling sond onderhoudt“.

De Theologische faculteit aan de Staatsuniversiteiten.

II.

Het betoog, dat Prof. Bruining in zijn rectorale oratie leverde voor het onveranderd voortbestaan van de Theologische faculteit aan de Staatsuniversiteiten, valt in twee deelen uiteen. Het eerste en uitvoerigste deel dient om aan te toonen, dat het verwijt van kerkelijk-rechtzinnige zijde telkens weer vernomen, dat het universitair theologisch onderwijs in 1876 door de opheffing van den leerstoel in de Dogma-tiek verminkt, ja zelfs onthoofd zou zijn geworden, niet juist is. Het tweede deel voert dan argumenten aan, waarom het wenschelijk is, dat de Theologische faculteit, zooals ze thans saamgesteld is, onveranderd wordt behouden en aan de Staatsuniversitei-ten ook voortaan een plaats zal innemen.

Het eerste deel van het betoog, dat voor ons het meest van belang is, stelt te leu, wanneer men hier een weten-schappelijk bewijs zou verwachten, waar-om de Dogmatiek buiten den kring der Universitaire wetenschap moet gesloten worden, want van zulk een principieel uitzetting van het vraagstuk is geen sprake. Prof. Bruining zoekt zijn kracht in een historisch overzicht, hoe de Theo-logische faculteit in 1876 aldus geworden is. Oorspronkelijk waren de Theologische faculteiten, zoo stemt hij toe, opgericht met geen ander doel, dan om kundige predikanten te kweken voor de Gerefor-meerde Kerk, die toen feitelijk Staats-kerk was. Nadat echter door de Grondwet van 1848 het beginsel van de Scheiding tusschen Kerk en Staat was doorgevoerd, was de positie dezer Theologische faculteiten onhoudbaar geworden. De meest radica-le elementen, zooals Opzoomer, wilden de Theologische faculteit dan ook eenvoudig schrappen en het theologisch onderwijs aan de Kerken overlaten. Anderen stelden weer voor, de Theologische faculteit wel te behouden in haar destijds bestaande vorm, maar als „bijkomende faculteit“, die niet in de volgreeds der andere facultei-ten zou worden vermeld, en voorts aan andere kerkenootschappen gelegenheid te geven om aan een of meer hoogeschoolen bijzondere faculteiten op te richten voor de opleiding van hunne dienaren. Geen dezer oplossingen bevredigde echter. Tegen het voorstel om de Theologische faculteit van de Staatsuniversitei-ten te verwijderen en aan de Kerken de opleiding harer predikanten over te laten, verzette men zich, zooals Prof. Bruining meent, niet uit bijzondere belangstelling voor de Hervormde Kerk, maar om de destijds nog algemeen geldende weten-schappelijke overtuiging, dat een hoogeschool zonder een Theologische faculteit het karak-ter zou verliezen van een universiteit, d. w. z. van een universitas scientiarum, een school, die heel de wetenschap omvat. Terwijl ook het tweede plan, om de Theologische faculteit als aanhangsel te behouden ten dienste van de Hervormde Kerk, en de andere kerkenootschappen het recht te geven daarnaast private faculteiten op te richten, te halfslachtig was om bevrediging te schenken. Gelukkig deed echter de groote omwenteling, die juist toen op wetenschap-pelijk gebied in de opvatting van de Theo-logische studie plaats vond, een andere en veel betere oplossing aan de hand.

De kerkelijke theologie, die dusver als wetenschappelijke theologie had gegolden, werd nu van dezen eereitel beroofd. Men was tot het inzicht gekomen, dat deze kerkelijke theologie, die de dogma's beschouwde als vrucht van bovennatuurlijke openbaring, wetenschappelijk niet langer was vol te houden. In plaats daarvan trad nu een nieuwe wetenschap, de zoogenaamde gods-dienstwetenschap, die de godsdienstige voor-stellingen beschouwde als product van eigenaardige factoren in het menschelijk geestesleven, dat als zoodanig aangewezen object is van historisch-psychologisch onder-zoek. Deze nieuwe wetenschap, die niet meer van een bovennatuurlijke openbaring uitging, ook niet langer aan den leidband liep van kerkelijke dogma's, kwam nu om opname verzoeken in den kring der erkende wetenschappen en eische de plaats op, die de „kerkelijke theologie“ dusver had ingenomen. Met deze vondst was de Re-gierung nu uit haar moeilijkheid gered. Zulk een wetenschap, die niets met de ker-kelijke theologie gemeen had en alleen bedoelde een historisch en zielkundig onder-zoek in te stellen naar een interessant verschijnsel van het menschelijk leven, kon gerust aan de Staatsuniversiteiten ge-deoceerd worden, zonder dat het beginsel van de Scheiding van Staat en Kerk ge-laedeerd werd. Aan den wetenschappelijken eisch, dat de Universiteiten alle faculteiten omvatten moesten, kon tegelijk op deze wijze voldaan worden, want de Theo-logische faculteit bleef gehandhaafd, al veranderde ze ook van inhoud. En nie-mand kon beweren, dat de Staat deze Theo-logische faculteit voor een bepaalde kerk in stand hield, want ieder kerkenootschap kon van deze puur wetenschappelijke studie voor de opleiding van haar predi-kanten gebruik maken, en wat aan „kerke-lijke theologie“ nog ontbrak, kon zij door kerkelijke hoogleraren aanvullen. Wel waren er natuurlijk ontevreden; sommigen beweerden, dat zulk een Theologische faculteit aan de behoefte van niet een Kerk zou voldoen; anderen, zooals Minister

Heemkerk, dat zulk een Theologische facul-teit boven geloofsverleedheid en kweek-plaats zou worden van scepticisme; maar aan deze bedenkingen stoorde men zich niet. In 1876 werd de Theologische facul-teit feitelijk veranderd in faculteit van godsdienstwetenschap. Wel ware het juist-ter geweest om ook den naam van Theo-logie prijs te geven, maar al is het te betreuren, dat dit niet geschied is, omdat daardoor misverstand in het leven kan worden geroepen, — het principieel ka-rakter van deze verandering wordt daar-door wel gemaskeerd, maar niet te niet gedaan. Er is feitelijk geen Theologische faculteit meer, maar een faculteit van gods-dienstwetenschap. En in deze godsdienst-wetenschap is er voor de Dogmatiek, d. w. z. voor de uitzetting en abstractie der christelijke geloofswaarheden, geen plaats meer; de godsdienstwetenschap heeft daar-voor in de plaats gesteld de wijsbegeerte van den godsdienst. Daarom is het ook onrechtvaardig, wanneer men klaagt dat de Dogmatiek er uit weg te nemen, ver-minkt of onthoofd zou zijn. Van verminking kan alleen sprake wezen, wanneer een wezenlijk deel, dat tot het organisme be-hoort, wordt weggenomen. En wel verre van een integreerd deel van het orga-nisme der godsdienstwetenschap te zijn, behoort de Dogmatiek juist niet tot deze wetenschap en zou zij in haar kader zelfs een heterogeen element zijn.

Schijnbaar is tegen deze redeneering niet veel in te brengen. Metterdaad is het volkomen juist, dat elke wetenschap een organisch geheel vormt en dat het niet aangaat, in zulk een wetenschap vakken op te nemen, die niet alleen tot dat orga-nisme niet behooren, maar zelfs naar hun aard met dit organisme in strijd zijn. In de Theologie is de Dogmatiek onmisbaar, en wie haar wegneemt uit deze weten-schap, snijdt het hart uit het lichaam. Maar in de zoogenaamde godsdienstwetenschap is voor een vak als de Dogmatiek natuurlijk geen plaats.

Toch betwijfelen we, of degenen, die voor herstel der Dogmatiek ijveren in de Theologische faculteit — en dat zijn niet alleen de kerkelijk rechtzinnigen — door dit betoog van Prof. Bruining overtuigd zullen worden. Indien, zoo zullen ze an-twoorden, het plan van Minister Geert-sema was doorgegaan, die metterdaad de Theologische faculteit door een faculteit van godsdienstwetenschap wilde vervangen en dan ook consequent deze faculteit zoo had ingericht, dat elke schijn van een Theologische faculteit daaruit verwijderd werd, dan hadt ge gelijk. Maar in 1876 is dit niet geschied. De naam facul-teit der godgeleerdheid bleef behouden, met opzet. In de wet komt het woord godsdienstwetenschap in het geheel niet voor. En de vakken, waarin onderwijs werd gegeven, beantwoorden volstrekt niet aan wat de godsdienstwetenschap eischen zou. Het best ziet men dit, wanneer men het ontwerp van Minister Geertsema, in 1874 ingediend, vergelijkt met wat in 1876 werd aangenomen. Minister Geertsema was con-sequent; hij verving niet alleen den naam „Theologische faculteit“ door dien van „Godsdienstwetenschap“, maar ook de leer-vakken die hij aan deze wetenschap toe-bedeele, waren metterdaad degene, die bij deze wetenschap hoorden; volgens hem toch zou in deze Faculteit onderwijs worden gegeven in de geschiedenis van de godsdiensten, godgeleerde stelsels en gods-dienstige voorstellingen; voorts in de uit-legging en geschiedenis van de oorkonden van den godsdienst en eindelijk in de wijs-begeerte van den godsdienst. Intusschen voelde men zeer goed, dat men met een zoodanig ingerichte Faculteit de Hervormde Kerk al te zeer voor het hoofd zou stooten en deze dan wel gedwongen zou worden, voor de opleiding harer predikanten de toevlucht te zoeken tot kerkelijke seminaria. Daarom ging men in 1876 aan het knoeien. Het hoogergeroemde wetenschappelijke prin-cipie werd ten offer gebracht aan de eischen der practijk. De naam „Faculteit van Godgeleerdheid“ werd bij amendement weer in de wet gebracht, en wel van zoo-genaamd conservatieve zijde. En nu mag Prof. Bruining vragen: wat is in a name, en er op wijzen, dat de wet wel meer zulke uit wetenschappelijk oogpunt verouderde namen behouden heeft, zoo als b.v. de naam scheikunde voor de chemische onderzoekingen, maar de gevallen staan hier toch heuch niet gelijk. Of men de chemische onder-zoeken scheikunde of chemie wil noemen, is puur een quaestie van nomen-clatur en heeft met geen beginsel iets uitstaande. Maar in de namen Godsdienst-wetenschap of Godgeleerdheid ligt een principieel tegenstelling opgesloten. Een van beiden zou: of men heeft, wanneer men bedoelde de Godgeleerdheid buiten de poort der universiteit te zetten en haar plaats door de Godsdienstwetenschap te doen innemen, zich schuldig gemaakt aan zeer ergerlijke volksmisleiding door den naam Godgeleerdheid te behouden, of door den naam Godgeleerdheid, en dat nog wel bij amendement, in de Wet te laten opnemen, heeft men willen doen uitkomen, dat men de vervanging van de Godgeleerdheid door de Godsdienstwetenschap toch niet wenschte.

En indien men aan deze naamsverandering niet te veel waarde wil hechten, dan blijkt toch genoegzaam, zoodra men de lijst van leervakken nagaat, die in deze faculteit moeten onderwezen worden, dat men hier te doen heeft niet met een consequent doorgevoerde Faculteit van Godsdienst-wetenschap, maar met een amalga, een hybrisch iets, een ding, dat noch Gods-dienstwetenschap noch Theologie, maar een mixtum compositum van beide is. Wat heeft de „encyclopaedie der Godgeleerdheid“, wat de „inligging van Oud en Nieuw Testament“, wat de „zedekunde“ met de

Godsdienst kwam de dan ook vakken van en er alle De Encey Heilige Se Nieuw Te Kerk, de raal de g de Ethiek, behoorde, deze Theo de hand de Practic Beiden wa en moeste siteit maar den. En romp werd de „wijsbe eenige vak, schap repr metterlaad

Maar zo die Prof. historisch Had men quent de T teiten afge wetenschap kader dese tiek geen p practische en daarom in de wet dien naam de Theolog wijzen, he zinnigen in het recht deze gedeci natuurlijk h

De schrijve Rotterdammer dat men tot d universiteiten en Kerkgeschied de Dogmatiek de Kerkgeschied verplachte leer het Christend dit feit ook dat de Hoog die diik vak o geven. Toch v dat dit moet niet de gesch historie der v wettelijk hietu Kerk kunnen lijnrecht tegene

Voor

In hartelijk Van Drimmel collecte f 5.

Dr. A.

Prof. Dr.

DER BROEFEN VERBODEN 1. In de Utrecht 1. In dit boek 6 vel ontving, geschiedenis v hoogleeraar, n doert.

Voor de x studievak en x beoefening, m telijke wetens weelde en reed EANTON met d een niet overv Zulk een ges worden gesche Men kan de in den loop de opgedaan en w nog slechts be de menschen, beoefend met de reyne laten

Voor beide r DAUBANTON gevold, zonde melding geheel Uit een oog deze beschrijv wijl toch zulk heeft den begi teeren, nog zoo Dan, ook zdd opsomming van titels geworden, dienste van, de lijst, of, om b midden van de tijd.

Na een korte — twee alinea steek DAUBANT Dit dankt mi Iets over SAA meen, zeer op z alleen omdat h maar omdat h gewoonlijk, en die de schrijver het vak stelt, te kunnen opm het vak is, of a geheel dekt met beoefenaars is.

Op p. 1 van NING VAN DE BONDSE Verneemt hijbelsche) Dna theologisch leer der achtende e PUBLICA optreedt twee haakjes Ga Een korte me titel van het b perkt tot een c Didaktiek, wa Bedenklijker is omtrent de naa rekenschap geeft.

Godsdienstwetenschap te maken? Feitelijk kwam de verandering in 1876 aangebracht, dan ook hierop neer, dat men bijna alle vakken van de vroegere Theologie overnam en er alleen een nieuw etuiet opplakte. De Encyclopaedie, de inleiding op de Heilige Schrift, de uitlegging van Oud en Nieuw Testament, de geschiedenis van de Kerk, de dogmengeschiedenis, de Natuur- en geschiedenis der pseudo-religies, de Ethiek, dat alles wat tot de Theologie behoorde, bleef behouden. Alleen wat in deze Theologie dusver als het hoofd en de hand gold, d. w. z. de Dogmatiek en de Practische Theologie, werden afgekap. Beiden waren immers niet wetenschappelijk en moesten daarom niet door de Universiteit maar door de Kerk onderwezen worden. En op dezen aldus gedecapiteerden romp werd nu als nieuw hoofd geplaatst de wijsbegeerte van den godsdienst, het eenige vak, dat zuiver de godsdienstwetenschap representeert en dat in de Theologie metterdaad niet thuis hoort.

Maar zoo blijkt dan ook de conclusie, die Prof. Bruining op grond van zijn historisch onderzoek trok, niet juist te zijn. Had men in 1876 metterdaad en consequent de Theologie aan de Staatsuniversiteiten afgescheit en door de Godsdienstwetenschap vervangen, dan zou in het kader dezer wetenschap voor de Dogmatiek geen plaats wezen. Maar nu men om praktische overwegingen dit niet aandoort en daarom en den naam Godgeleerdheid in de wet behield en voortging met onder dien naam bijna alle vakken die tot de Theologie behoorden, te laten onderwijzen, hebben de kerkelijke recht- en Hervormde Kerk volkomen het recht om te zeggen: geef dan aan deze gedecapiteerde Theologie weer haar natuurlijk hoofd: de Dogmatiek, terug.)

De schrijver van het Kerknieuws in de Nieuwe Rotterdammer maakte captie op onze bewering, dat men tot Doctor in de Theologie aan de Rijksuniversiteiten kan promoveren zonder Dogmatiek en Kerkgeschiedenis te hebben bestudeerd. Wat de Dogmatiek betreft is dit juist, zegt hij, maar wat de Kerkgeschiedenis aangaat niet, want onder de verplichte leervakken is ook de geschiedenis van het Christendom opgenomen. Natuurlijk was dit feit ook ons niet onbekend, evenmin als dat de Hoogere en de Rijksuniversiteiten, die dit vak onderwijzen, feitelijk kerkgeschiedenis geven. Toch volgt uit den naam van het vak niet, dat dit moet geschieden. Een hoogleraar, die niet de geschiedenis der Kerk, maar bijv. de historie der vroomheid zou willen onderwijzen, zou wettelijk hiertoe bevoegd zijn. Christendom en Kerk kunnen geïdentificeerd, maar ze kunnen ook lijnrecht tegenover elkander gesteld worden.

DR. H. H. K.

Voor Kootwijks scholen.

In hartelijken dank ontvangen van den heer Van Drimelen te Klundert, gevonden in de collecte f 5.

DR. J. H. HOUTZAGERS, voorzitter.

Leestafel.

PROF. DR. F. E. DAUBANTON. GESCHIEDENIS DER BEOEFENING VAN DE DIDAKTIK DES NIEUWEN VERBONDS L. KEMINK & ZOON over den Dom te Utrecht 1914.

In dit boek, waarvan ik nog maar de eerste 6 vel ontving, wil Dr. DAUBANTON geven de geschiedenis van het vak, dat hij, als kerkelijk hoogleraar, naast andere vakken te Utrecht doceert.

Voor de zelfstandige beoefening van een studievak is de kennis der geschiedenis dier beoefening, met name op het gebied der geestelijke wetenschappen, zeker geen overbodige weelde en reeds als zodanig heeft Prof. DAUBANTON met de beschrijving dezer geschiedenis een niet onverdienselijk werk verricht.

Zulk een geschiedenis kan op tweeërlei wijze worden geschreven. Men kan de problemen vermelden, die zich in den loop des tijds bij de beoefening hebben opgedaan en wier oplossing reeds gevonden of nog slechts benaderd is, maar men kan ook de menschen, die vóór ons het vak hebben beoefend met hun geschriften achtereen volgens de reus laten passeren.

Voor beide methoden valt wat te zeggen. DAUBANTON heeft hier de laatste methode gevolgd, zonder zich echter van probleemvermelding geheel te onthouden.

Uit een oogpunt van onderwijs-methode is deze beschrijving der geschiedenis van 'n leervak, wijl toch zulk een geschiedenis als naaste doel heeft den beginner wat spoedig in te oriënteren, nog zoo kwaad niet.

Dan, ook zóó is dit boek allerminst een dorre opsomming van menschen-namen en boeken-titels geworden, want en ook dat is er een verdienste van, de menschen zijn er gezet in de lijst, óf, om het meer „nieuw“ te zeggen, te midden van de geestelijke stroomingen van hun tijd.

Na een korte en wel een zeer korte inleiding, — twee alinea's op een halve bladzijde, — steekt DAUBANTON van wal.

Dit dunkt mij wel wat heel spoedig. Iets over NAAM en BEGRIP ware hier, naar ik meen, zeer op zijn plaats geweest. En dat niet, alleen omdat het er nu eenmaal zoo bij hoort, maar omdat hier en het vak anders heet dan gewoonlijk, én, uit wat ik, omtrent de norm, die de schrijver zich voor de behandeling van het vak stelt, bij verdere lezing heb meenen te kunnen opmaken, — ook wat volgens hem het vak is, of althans behoort te zijn, zijn niet geheel dekt met wat het voor de meeste zijner beoefenaars is.

Op p. 1 van deze GESCHIEDENIS DER BEOEFENING VAN DE DIDAKTIK DES NIEUWEN VERBONDS verneemt de lezer, dat de Bijbel- (of bijbelsche) DIDAKTIK is een betrekkelijk jong theologisch leervak en dat zij tegen het eind der achttiende eeuw onder den naam THEOLOGIE TRILICA optreedt. Bij dit laatste wordt tusschen twee haakjes GABLER genoemd.

Een korte mededeling waarom, blijkens den titel van het boek, deze geschiedenis zich beperkt tot een deel der Bijbel- (of bijbelsche) DIDAKTIK, ware zeker, niet overbodig geweest. Bedenklijker is echter, dat DAUBANTON ook omtrent de naamsverandering zijn lezer geen rekenschap geeft, maar daarover een zwijgen be-

waart, dat zeker niet als goud is te waardeeren. Gewoonlijk toch spreekt men van BIJBELSCHE THEOLOGIE OF THEOLOGIA BIBLICA en deze naam, reeds in 1708 gebezigd, heeft door den rationalist GABLER, die hem in den titel van zijn oratie, waarmee hij in 1787 het professoraat te ALTONA aanvaardde, zeker burgerrecht verkregen, al sprak en spreekt men daarnaast ook wel van BIJBELSCHE DOGMATIEK.

Dat nu PROF. DAUBANTON deze namen niet gebruikt, maar van BIJBELSCHE DIDAKTIK spreekt, beschouw ik allerminst als uiting van precieusdoenerij. Het ware niet onmogelijk, want niet alleen MOLLER zag onder de vrouwen van zijn tijd dit haar belachelijk makend verschijnsel, maar ook onder de mannen en zelfs de geleerde mannen van onzen tijd, komt dit hen belachelijk makend verschijnsel nog wel voor.

Bij DAUBANTON is daarvan echter met het gebruik van BIJBELSCHE DIDAKTIK, zelfs geen zweem te ontdekken.

Hij heeft er een voldoende grond voor, en al noemt hij dien niet, toch meen ik wel te kunnen vermoeden, welke die is. Immers wanneer men het woord „Theologie“ of „Godgeleerdheid“ zijn betekenis laat, — verba valeat usu — dan biedt zijn samenstelling met „Bijbel“ evenmin een gedachte aan, als die van „vrucht“ met „kiem“. Want gelijk de vrucht eerst komt nadat de plant er is, zoo ook komt de Theologie eerst op, nadat de Bijbel er is.

Met BIJBELSCHE DOGMATIEK is het niet anders. Eerst toch nadat de Bijbel er is, komen, naar het, zij het ook in een ander verband gebezigde, geestige woord van Prof. SNOUCK HURONJKE: „de ketterij is de vroedmeester van het Dogma“, — de dogmata ter christelijke denkwereld en eerst als die er zijn, en dan nog niet ter stond, wordt met behulp van het wel niet christelijke maar formeel toch zeer bruikbare werktuig, — ARISTOTELIS' ORGANON — de DOGMATIEK gemaakt.

Wie hier meer van wil weten, zij verwezen naar wat tegen het gebruik der termen BIJBELSCHE THEOLOGIE en BIJBELSCHE DOGMATIEK door Prof. KUYPER in zijn ENCYCLOPAEDIE III p. 166 en VI, en door Prof. HAVINK in zijn DOGMATIEK I p. 67, is gezegd.

Nu is mijn vermoeden, dat Prof. DAUBANTON, die, al is hij ethisch theoloog, ons gereformeerde theologen toch zeer na staat, omdat hij evenals wij van die termen niets hebben moet, ze ook niet gebruikt en daarom van BIJBELSCHE DIDAKTIK spreekt.

Dit is zeker beter dan de twee andere, al laat hij aan duidelijkheid nog wel iets te wenschen over.

„Didaktiek“ beteekent „leerkracht“ of „onderwijskunde“, en „bijbelsche didaktiek“ zou dus „bijbelsche onderwijskunde“ beteekenen.

Maar zoo is het nu door DAUBANTON weer niet bedoeld.

Zijn boek toch is niet, althans niet allereerst, bestemd voor christelijke paedagogen.

Niet zonder opzet heb ik bij dit naam-verschil zoo lang stil gestaan. Tegenover 'n lezer, die denkt: „als het kind maar 'n naam heeft“, en dan zegt, dat zoo'n woord er toch eigenlijk niet op aan komt, denk ik er zelfs niet over mij te verontschuldigen. Een GABLER mocht voor een naam- en woordverschil al onaandoenlijk zijn, alzóó is het niet bij wie in het wetenschappelijk bedrijf staat.

In de wetenschap toch, waar het op voor ons juiste begrippen aankomt, zijn wel gekoken woorden ter aanduiding van die begrippen, als middel tegen spraakverwarring van zoo uiterst belang.

Dit nu brengt mij tot de bespreking van wat DAUBANTON in zijn inleiding ook onbesproken liet: wat volgens hem het vak is en behoort te zijn.

Ook hier kan ik, wijl ik noch zijn definitie, noch zijn DIDAKTIK DES N. V. zelf, voor mij heb, niet meer doen dan een vermelden uitspreken.

En zoo vermoed ik dan, dat voor hem het vak behoort te zijn en is: een historische, den leerinhoud des Bijbels, bepaaldelijk dien des N. T.'s, in zijn ontwikkeling reproduceerende en zijn eenheid in de veelheid doende uitkomen, objectieve beschrijving. Een vermoeden waarin ik gesteekt word door wat ik lees op p. 68. DAUBANTON heeft het daar over de oratie van GABLER uit 1787. Haar inhoud noemt hij „plat rationalistisch“, maar van de methode, die zij aan de hand doet, zegt hij, dat zij is „voor ons leervak beslissend“. En dat wel omdat het vak, als een historische wetenschap, een antwoord heeft te geven op de vraag: Wat leert de Schrift?

Zijn bewering omtrent GABLER's „juiste opvatting van ons leervak“ motiveerend, schrijft DAUBANTON: „Maar het bijzondere boeit juist de Biblica. Daarom is de historische volgorde der leertypen van zoo groot gewicht. Wij moeten dus, zegt G. als Bijbeltheoloog“, — ik laat hier de verzwoegen tegenstelling voor GABLER's rekening! — „vragen naar de persoonlijkheid, der bijbelsche schrijvers. Zij verklaren de veelvormigheid van het bijbelsch onderwijs.“

Al sta ik nu ook enigszins sceptisch tegenover de laatste bewering, dat enkel de persoonlijkheid en de levensomstandigheden der bijbelsche schrijvers de veelvormigheid van het bijbel-onderwijs verklaren, en al acht ik de door DAUBANTON voltrokken scheiding tusschen O. en NIEUWE DIDAKTIK niet boven bedenking verheven, toch verblijd ik mij over Prof. DAUBANTON's instemming met — al heeft een rationalist als GABLER haar nu ook het eerst uitgesproken, — deze opvatting.

Dat niet alle beoefenaars van het vak aan die opvatting trouw zijn gebleven; dat het vak als BIJBELSCHE THEOLOGIE OF BIJBELSCHE DOGMATIEK vaak dienst heeft gedaan als oorlogstuig tegen de Dogmatiek, ligt zeker niet aan die opvatting zelf. Het is toch niet alleen op ethisch gebied, dat zich voortdooft de tweespalt tusschen wat behoort te zijn en wat is.

Een niet geringe verdienste van deze GESCHIEDENIS DER BEOEFENING VAN DE DIDAKTIK DES NIEUWEN VERBONDS is dan ook, dat waar zij de prestaties der verschillende schrijvers vermeldt, zij die, voor zoover ik uit het hier voor mij liggend stuk kan zien, tevens, naar de door DAUBANTON gestelde norm, beoordeelt.

Zoo kan zij, al is DIDAKTIK DES N. T. ook niet identiek met HISTORICA REVELATIONIS OF GESCHIEDENIS DER OPENBARING bij de beoefening van dit laatste vak niet onbelangrijke diensten bewijzen.

Het werk zelf is in driedeel en wel: I. VOORGESCHIEDENIS p. 2—67; II. ERSTE ONTWIKKELING p. 67—80 en III. TWEEDE ONTWIKKELING p. 80—117. Het voor mij liggend stuk loopt tot p. 104.

Op p. 80 deelt Prof. DAUBANTON zijn voornemen mee, de schrijvers en geschriften uit deze 3e of laatste periode in vier groepen te bespreken.

In. Die vooral letten op de eigenaardigheden,

1) De cursivering is van mij.

het kenmerkende, het persoonlijkke der N.-T.'sche schrijvers, al veronachtzamen zij het gemeenschappelijke niet.

Aan dit zijn voornemen gaf hij reeds uitvoering in § 11, die van p. 81—101 loopt en als: SCHRIJVERMACHER'S SCHOOL-VERMITTELINGS-THEOLOGEN betiteld is.

2o. Die der bekende Tubinger school, wier aandacht bovenal geboeid wordt door de groote, algemeene tijdstroomingen waarop de mannen van betekenis gedragen worden, tot zij naar uittopping van haar Hegelsche werkhypothese, de taak aan de jongere kritische school overdraagt.

Dit geeft D. in zijn nog onvoltooide § 12: F. C. BAUR EN ZIJNE SCHOOL p. 102—p. 104.

Groep drie zal dan geven de schrijvers der apologetische school, en eindelijk groep 4 die der „Religionsgeschichtliche“.

Of dit alles nu tot den „bloedij“ van de Didaktiek des N. T. moet gerekend, is een waardeeringsoordeel dat zeker op algemeene gelijheid geen aanspraak kan maken.

Dan hoe dit zij, voorzover ik uit wat ik er van gezien heb, kan oordeelen, belooft Prof. DAUBANTON's boek, goed gestileerd, zeer „übersichtlich“ en rijk aan historisch materiaal, een voor theologanten en theologen in meer dan een opzicht ter lezing dienstig boek te zullen worden.

De voltooiing ervan bid ik hem van harte toe.

G.

Uit de Pers.

De kwestie der belijdenisvragen stelt de Waarheidsvriend nog eenmaal in helder licht:

Onze Herv. Kerk is een confessionele Kerk, d.w.z. een belijdende Kerk.

Maar in de kwestie van art. 39 Regl. Gods. onderwijst gaat het hierom: in de belijdende Herv. Kerk zijn de reglementen, die het mogelijk maken, dat in een belijdende Kerk ook predikanten en lidmaten leven, spreken en handelen, die niets van de belijdenis der kerk moeten hebben. Die maan zijn er in gemaakt onder de leuze: een weinig meer vrijheid te geven in de formuleringen — waarbij, zooals men plechtig verklaarde, de belijdenis der Kerk ongeschonden zou blijven in geest en hoofzaak.

En in zooverre is het al of niet schrappen van de woorden „althans wat betreft den geest en de hoofzaak“, voor ons een kwestie van meer of minder — en volstrekt niet een kwestie van zijn of niet-zijn.

Mel of zonder die woorden is en blijft de Herv. Kerk een belijdende Kerk, wier leer moet worden geëerbijdd, verdedigd en gehandhaafd door ieder van hare lidmaten, vooral door allen, die in de onderscheidene besturen zitten.

In zooverre — en wij constateeren dit met nadruk, voor er een officieele en definitieve beslissing in zal art. 39 Regl. Gods. onderwijst is gevallen — verandert er voor ons door de schrapping of niet-schrapping der bekende sinanede niets.

Maar wat we nu ook willen constateeren is dit: dat het wel voortgeven van de vrijzinnige heeren in vroeger dagen, n.l. dat met de invoering van de woorden „geest en hoofzaak“ de Hervormde leer als zodanig niet zou worden aangetast, doch alleen wijziging in formulering zou worden verregen, in den grond der zaak bedrieglijk is geweest.

't Ging toen niet om de belijdende Herv. Kerk wat meer „rekkelijke“ te maken, tegenover het streven van hen, die wat „precieser“ zijn uitgevallen. Maar het was inderdaad te doen om, onder moede woorden, het zoover te brengen, dat de hechte grondslagen der Hervormde waarheid werden losgewoeld en omgestooten.

En natuurlijk zijn de modernen ook met de woorden „geest en hoofzaak“ daartoe niet gerechtigd.

Zij hebben het recht niet, om de belijdenis onzer kerk als zodanig vierkant onderstoven te werpen.

Zij zijn en blijven in een belijdende Kerk aan het wezen en het bedoelen van de kerkelijke belijdenis gebonden.

En als ze, in strijd daarmee, met alle macht bezig zijn om toch de belijdende Herv. Kerk tot een confessioneel kerkgenootschap te maken, dan handelen ze als oneerlijke, onbetrouwbare menschen, die binnen de muren onzer Herv. Kerk schandelijk misbruik maken van de ter goeder trouw verleende vrijheid.

Maar juist omdat zulks nu meer en meer openbaar geworden is, dewijl zij welbewust grensoverschrijdingen stichten door de duidelijke belijdenis der kerk, b.v. aangaande Jesus Christus, den eeniggeboren Zoon, principieel aan te tasten en te wijzigen, daarom zijn we er sterk voor, dat de woorden „althans wat betreft den geest en de hoofzaak“ geschrapt worden.

Daardoor wordt de Herv. Kerk niet van een Kerk zonder belijdenis tot een Kerk met een confessie gemaakt.

Neen, neen! moderne heeren, onze Herv. Kerk is een Kerk met een belijdenis, altijd geweest en ook nu.

Doch met de woorden „geest en hoofzaak“ nemen alle modernen openlijk de vrijheid om de belijdenis onzer Kerk aangaande den Christus Gods in de hartader te treffen. Zij nemen parmantig en brutaal de vrijheid, om de godheid van Christus te loochenen. En zij meenen openlijk te mogen verkondigen, dat onze Herv. Kerk confessioneloos is!

En niet, dat hindert ons geweld, dat geeft mateloze verwarving dat brengt onnoemelijk schade in het midden van ons Kerkelijk leven.

Dat moet op den duur de ondergang onzer Herv. Kerk worden.

En daarom moet er een eind aan komen aan dien toestand.

1o. dus omdat het inderdaad de bedoeling van de woorden „geest en hoofzaak“ is, om in zake de belijdenis aangaande Jesus Christus, Gods eeniggeboren Zoon, principieel te kunnen afwijken van de belijdenis die de Kerk van ouds in deze voorstaat.

2o. omdat deze woorden telkens misbruikt worden, om te beweren, dat in onze Herv. Kerk principieel leervrijheid bestaat en de Herv. Kerk met de daad dus confessioneloos is.

Officieele Berichten.

Kort Verslag van de vergadering der Gereformeerde Kerken in de classis Axel, gehouden 11 Februari 1915.

De vergadering wordt op gebruikelijke wijze geopend door Ds. de Walle.

In het moderamen nemen plaats: Ds. de Walle, praes., Ds. Kuyper, scriba., Ds. van der Wal, assessor.

De credentialen worden nagezien door eene commissie. Het blijkt, dat alle Kerken wettig vertegenwoordigd zijn.

Nadat de voor het peremtoir examen noodige stukken in orde zijn bevonden, neemt het onderzocht van den Eerv. Heer de Mildt, ber. pred. Oostburg, een aanvang in tegenwoordigheid van Deputaten art. 49 D. K. O., Ds. Bouma en Ds. van der Kooy.

Voornoemde broeder wordt met alle stemmen toegelaten tot den dienst des Woords en der Sacramenten.

De notulen worden gelezen en goedgekeurd. Ingekomen is een circulaire aangaande de zending onder de Joden.

Ds. Hulstijn wordt als classische penningmeester benoemd aangaande den arbeid der zending onder de Joden.

Om vraag naar art. 41 D. K. O. De Kerk van Axel vraagt, met het oog op het vertrek van een der predikanten, voorzoverre noodig, classisbeurten aan.

Ds. Bruins, voor 't laatst ter vergadering, wordt door den Praeses de dank der vergadering gebracht voor den arbeid verricht in zijne gemeente, in de classis en in het belang van de Kerken in ons Vaderland.

Door Ds. Bruins wordt dit woord beantwoord. Hij spreekt een hartelijk afscheidswoord, alle Kerken den zegen des Heeren toebeddende.

De Praeses feliciteert Ds. Kuyper met zijne roeping naar Alblasserdam en spreekt den wensch uit, dat Z.Ew. voor de Kerk van Schoonloke en de classis Axel behouden moge blijven.

Ingekomen is een voorstel van de Kerk van Zaamslag. Op de volgende vergadering zal 't worden behandeld.

Rapport aangaande den Evangelisatiearbeid wordt uitgelezen door Ds. Lammertama.

Ook wordt door hem een zakelijk verslag gegeven van den Zendingarbeid.

Over den hoofdarbeid zijn zeer gunstige berichten ingekomen. De schoolarbeid gaat zeer gezegend, en veel is er dat tot dank stemt.

De Kerk van Axel stelt voor, aan Curatoren der Theol. School te vragen voor alle leden een exempl. van de Handelingen der Curatoren-vergadering.

In plaats van Ds. Bruins wordt als Kerk-visitator benoemd Ds. de Walle; Ds. Kuyper, Secundus.

Voor art. 13 Sec. Ds. van der Wal.

Voor art. 19 Ds. Lammertama.

Als Dep. voor de Prov. kas voor hulpbeh. Idioten enz. wordt benoemd Jan Verlinde van Zaamslag.

Roepende Kerk voor de volgende vergadering Axel.

De vergadering wordt met dankgebed gesloten door Ds. Bruins.

Namens de Classis.

H. VAN DER WAL, Assessor.

Buitenland.

Italië. Een verklaring van leidslieden der Waldenzen.

Wij deelden mede, hoe in het orgaan van de Waldenzen *La Luce* bij het uitbreken van den wereldoorlog een oordeel over Duitschland geveld is, dat in de Deutsche kringen die de Waldenzische kerken steunden, een zeer pijnlijken indruk gemaakt heeft; het leek wel of de redacteur door Engelsche Duitschers-haters was geïnspireerd.

Er is nu een brief van 14 leiders der Waldenzen, professoren en predikanten, gepubliceerd waarin het volgende verklaard wordt: „Wij ondergeteekenden kennen Duitschland en hebben het lief, wijl wij, de een langer, de ander korter, maar allen gaarne, in Duitschland verbleven hebben en daar veel vriendelijkheid en liefde van de zijde der geloofsgenooten onderhouden, roodt niets in staat zijn zal onze harten anders dan tot dank en tot wederliefde te stemmen. En wij verklaren, dat de meeste onzer stamgenooten in Italië, al zijn zij niet persoonlijk met Deutsche kinderen Gods bekend, onze gezindheid en onze gevoelens deelen. Hij die anders oordeelt, spreekt uit onkunde of uit andere gronden. God kent ons hart en dat is ons genos. Ons hart bloedt bij de gedachte aan al de talloze offers van dezen krijg.... ook als wij denken aan het boze zaad van haat, dat in onafzienbare toekomstige tijden nieuwe gevaarvolle verwikkelingen na zich zal slepen in de met haat bezielde menscheid; aan de onberekenbare schade, die de edelste christelijke arbeid van de in- en uitwendige zending lijden zal, en niet het minst aan de vervremding die tusschen de geloovigen der onderscheidene, nu elkaar hard bestrijdende volken, ontstaan zal; onder welke velen onzer lieve vrienden, verwanten en bekenden tellen, die reeds begraven zijn of met verbrijzelde ledematen op het ziekbed liggen.“

Wij hebben geen stem in den raad van de machtigen der aarde; maar de toegang tot den troon van den Almachtige staat voor ons open, voor wien wij ons hart uitstorten en bidden: „Heere, tot hoe lange! Heere, ontferm u over de arme, op dwaalwegen gebrachte menscheid! Heere, maak spoedig een einde aan het bloedvergieten, opdat de moeders hare zonen, de vrouwen hare mannen, de kinderen hunne vaders terugkrijgen en de bloedschuld der Christenheid niet grooter worde.“

Onze vurigste wensch is, dat deze oorlog, hoe vreeselijk hij is, ook daartoe moge bijdragen om eens vernieuwing van het Christelijk leven in de menscheid te wekken en den weg te banen tot de komst van het Godsrijk.

Nooit hebben wij warmer liefde gekoesterd voor Duitschland als in dezen ernstigen tijd; nooit is het helderder voor ons bewustzijn gekomen, wat wij aan Duitschland te danken hebben.

Zoo gaat dit schrijven voort. Jammer maar dat het zoo laat komt. Het zou heel wat meer indruk gemaakt hebben, als het spoedig nadat het stuk in *La Luce* gestaan had, ware geschreven. Doch hier geldt ook: beter laat dan nooit. Het Waldenzisch orgaan had zich nooit op dit gebied moeten bewegen. Had het eenvoudig zijn smart uitgesproken, dat de natien in zulk een vreeselijk oorlog gewikkeld waren, en had het opgemerkt, dat daardoor ook de broederband die tusschen belijders des Heeren gevlochten was, dreigde verscheurd te worden, het zou in Deutsche Christelijke kringen geen kwaad bloed gezet hebben. Het is voor de Waldenzen, die tot hertoe heel wat steun uit Duitschland ontvingen, te hopen, dat bovenstaand schrijven in de Deutsche Christelijke wereld in goede aarde valt.

WINCKEL.

Voor Kinderen.

DE SPEELMAN.

XXXVI.

UIT DE SCHRIFT.

„En preekt u Zondags in de kerk ook uit zoo'n Prentenbijbel?“ vroeg Louise.

„Neen lief kind, en ook ja. De Prentenbijbel die daar ligt bevat bijna alleen de geschiedenissen, die in den Bijbel staan. In den geheelen Bijbel staan die ook, maar nog veel meer, en dien grooten Bijbel gebruiken we in de kerk.“

„O dat is dan zeker zulk een, waaruit's och-

tends aan het ontbijt wordt voorgelezen, maar daar staan geen platen in.“

„In mijn Bijbel in de kerk ook niet!“ zei de Domine lachend. Maar dat doet er ook minder toe. De groote zaak is dat de Bijbel het boek is ons door God geschonken, opdat zoowel groote menschen als kinderen daartuit zouden leeren hoe zij kunnen zalig worden. Ik heb eens een mooi versje gelezen dat t'huys voortaan in mijn Bijbel staat geschreven. Misschien kan ik het u wel opzeggen:

God gaf Zijn Woord ter zaligheid.
Tot eeuwig leven
Is 't ons bereid,
De grootste schat is 't, ons gegeven.

Wel hem die daarin naarstig leest,
En dus geleid door 's Heeren geest
Den hemelweg mag vinden,
Dat Woord, een leidsman voor de [blinden.]

Voert hen langs veiligen weg tot Hem
Die troont in 't nieuw Jerusalem.

Doorzoekt dat Woord:
't Brengt vruchten voort
Die niet vergaan.
Als alles wijkt
En straks bezwijkt
Zal 't Woord nog eeuwig staan.

Mevrouw had even opmerkzaam geluisterd als Louise, en kon niet nalaten te zeggen:

„Wat een mooi vers, Domine!“

„Het geeft in alle geval de waarheid, die wij noodig hebben te weten“, zei de predikant.

„Alleen door het Woord Gods kennen wij den eenigen weg tot heil en geluk.“

„En nu wil ik u“, zoo vervolgde hij tot Louise, „eens iets moois uit den Bijbel vertellen. Hebt ge wel eens in uw Prentenbijbel gelezen van een meisje, dat ziek was en stierf en door den Heere Jezus werd levend gemaakt?“

„Neen“ zei Louise, „maar er is wel een prent van, geloof ik!“

Met een nam zij het boek en zocht vlug de plaat op, waaronder stond: „Gij dochtertje, ik zeg u, sta op.“

„En kent ge die geschiedenis?“

„Ik heb het nooit gelezen“ zei Louise, „want het zijn allemaal Deutsche letters, dat heele stuk. En die kan ik nog niet lezen.“

„Luister dan maar goed wat ik u vertellen zal“, zei de domine. „Zoudt u, Mevrouw, den Huisbijbel even willen laten halen?“

Dat geschiedde, en toen begon de leeraar te vertellen wat wij lezen in Mark. 5: 22 en een paar volgende verzen, en verder in vers 35, 36. Hij vertelde zoo dat de kleine zieke geen woord miste, en wel wilde dat domine al maar voort ging.

Nu echter nam hij den Bijbel sloeg dien open en las het laatste gedeelte van Markus 5: 37—43:

„En Hij liet niemand toe Hem te volgen, dan Petrus en Jacobus, en Johannes, den broeder van Jacobus;“

en kwam in het huis des oversten der synagoge, en zag de beroerte, en degenen die zeer weenden en huilden;“

en ingegaan zijnde, zeide Hij tot hen: Wat maakt gij beroerte, en wat weent gij? Het kind is niet gestorven, maar het slaapt.“

En zij belachten Hem; maar Hij, als Hij ze allen had nagedreven, nam bij Zich den vader en de moeder des kinds, en degenen die met Hem waren, en ging binnen, waar het kind lag.

En Hij vatte de hand des kinds, en zeide tot haar: Talitha Kumi; hetwelk is, zijnde overgezet: Gij dochtertje, (ik zeg u) sta op.“

En terstond stond het dochtertje op, en wandelde; want het was twaalf jaar oud; en zij ontsetten zich met groote ontzetting.

En Hij gebod hun zeer, dat niemand dat zoude weten; en zeide, dat men haar zoude te eten geven.“

Met groote aandacht luisterde Louise verder, toen de domine het gebeurde uitlegde. Telkens wilde zij iets vragen, doch Mama wenkte haar dat niet te doen. 't Zou onbescheiden geweest zijn iemand in de rede te vallen. Zoodra echter de leeraar even zweg, kon de kleine zich niet langer bedwingen, en vroeg met luide stem:

„Denkt u, domine, dat de Heere Jezus mij ook kan genezen?“

„Zeker